

certaines coutumes liées à la musique et au chant. L'organisation du couvent prévoyait la fonction de la cantatrice, qui dirigeait la chorale des religieuses. Les bénédictines prirent soin de l'apparat des services religieux célébrés dans l'église. Dans ce but, on organisa un grand orchestre et acheta des orgues.

Traduction: Iwona Bartosz-Przybyło

BEATA BODZIOCH-KAZNOWSKA

MIEJSKIE PARAFIE UNICKIE W DEKANACIE MOŚCISKIM W ŚWIETLE WIZYTACJI DZIEKAŃSKICH Z LAT 1769-1783

Dekanat mościski należał do przeciętnych namiestnictw unickiej eparchii przemyskiej w XVIII w. Jego powierzchnia wynosiła 518 km², co nie odbiegało od średniej wielkości dekanatów. Obejmował 48 osad skupionych w 37 parochiach. Terytorium to zamieszkiwało około 27 tysięcy mieszkańców, z czego 59,3% stanowili wyznawcy katolicyzmu w rycie bizantyjskim. Tylko 15,6% ogółu ludności było mieszkańcami trzech miast (Husakowa, Krukienic i Mościsk), co również świadczyło o przeciętnej urbanizacji tego obszaru¹.

Dość dokładnych informacji o dekanacie dostarczył protokół wizytacji przeprowadzonej przez dziekana mościskiego ks. Szymona Sabatowicza od 11 I do 26 IV 1769 r. Dokument był uzupełniany zapiskami w kolejnych latach aż do 1783 r. Zredagowany został w języku polskim z nielicznymi wtrętami łacińskimi i sporadycznymi cyrylicami. Jego mankamentem był brak opisu parafii Koniuszki Nanowskie

¹ L. Biernikowski, *Organizacja Kościoła wschodniego w Polsce*, w: *Kościół w Polsce*, t. 2, Kraków 1969, s. 1048; B. Bodzioch-Kaznowska, *Uposażenia parochii dekanatu mościskiego unickiej eparchii przemyskiej w latach 1769-1783*, „Prace Historyczno-Archivalne”, t. 10: 2001, s. 33; Z. Budzyński, *Ludność pogranicza polsko-ruskiego w drugiej połowie XVIII wieku. Stan. Rozmieszczenie. Struktura wyznaniowa i etniczna*, Przemysł-Rzeszów 1993, t. 1, s. 78 (tabela 2), 280 (tabela 23), 286 (tabela 25), 297 (tabela 28), 310 (tabela 31); W. Kółbuk, *Kościół wschodnie w Rzeczypospolitej około 1772 roku. Struktury administracyjne*, Lublin 1998, s. 254; J. Motylewicz, *Miasta ziemi przemyskiej i sanockiej w drugiej połowie XVII i XVIII wieku*, Przemysł-Rzeszów 1993, s. 248-249 (tabela 18); S. Nabywaniec, *Diecezja przemyska greckokatolicka w latach 1772-1795*, „Premisla Christiana”, t. 5: 1992/1993, s. 106; T. Śliwa, *Greckokatolicka diecezja przemyska w XVIII w. (do 1772 r.)*, „Polska – Ukraina. 1000 Lat Sąsiedztwa”, t. 3: 1996, s. 88.

i Myślatyce². Prawo patronatu parochii w Mościskach – siedzibie starostwa niegrodowego – należało do starosty mościskiego. Urząd ten w omawianym okresie piastowali przedstawiciele magnaterii: wojewoda ruski Jan Stanisław książę Jabłonowski (do 1731 r.), po jego śmierci żona księżna Joanna margrabianka de Bethune (w latach 1731-1744), a następnie hetman wielki koronny Jan Klemens hrabia Branicki (w latach 1744-1771), a po jego śmierci małżonka hrabina Izabela z książąt Poniatowskich (po 1771 r.). Natomiast kolatorami pozostałych cerkwi miejskich w okolicach Mościsk byli przedstawiciele zamożniejszych rodów szlacheckich – w Husakowie chorąży nadworny koronny Adam Józef Mniszek pułkownik chorągwi pancerniej wojsk koronnych, a w Krukienicach – kasztelan przemyski Józef Drohojowski, a następnie jego syn podstoli przemyski Antoni Drohojowski³.

Prowadzenie duszpasterstwa w Husakowie w XVIII w. spoczywało w rękach przedstawicieli rodziny Hermanowiczów. Bp Hieronim Jerzy Ustrzycki OSBM wyświęcił na prezbiterów przynajmniej dwóch z nich – 28-letniego Jana w grudniu 1724 r.⁴ i 35-letniego Stefana 25 II 1733 r.⁵ Ich następcą na urzędzie parocha został syn ks. Stefana i Teodozji, ks. Dymitr Hermanowicz, urodzony około 1737-1738 r., słuchacz retoryki w szkole w Przemyślu. Pierwsze święcenia do diakonatu włącznie wraz z dyspensą z przeszkody zbyt młodego wieku otrzymał 24 V 1761 r. w Walawie, a kapłanem został 24 VI 1761 r.

² Archiwum Państwowe w Przemyślu (cyt. dalej APP), zespół Archiwum biskupstwa grekokatolickiego w Przemyślu (cyt. dalej ABGK), sygn. 17 (Wizytacja dekanatu mościskiego), s. 48, 49, 76. Wizytator, ks. Szymon Sabatowicz urodził się w Hodynach jako syn Stefana i Teodozji ok. 1721 r. Święcenia duchowne otrzymał w marcu 1747 r.: niższe i subdiakoniat 3 dnia miesiąca, diakonat 8, a prezbiterat 22. Prezentę wystawił mu starosta prański Błażej Krasieński do cerkwi pw. Narodzenia NMP w Dobromilu, zatem translację w okolice Mościsk uzyskał ks. S. Sabatowicz w późniejszym okresie; tamże, sygn. 78 supl., s. 70.

³ H. Dymnicka - Wołoszyński, *Mniszek Adam Józef h. Poraj (1721-1784)*, „Polski Słownik Biograficzny” (cyt. dalej PSB), t. 21: 1976, z. 3 (90), s. 487-489; J. Gierowski, *Jabłonowska Joanna (zm. 1744)*, „PSB”, t. 10: 1962-1964, s. 212-213; tenże, *Jabłonowski Jan Stanisław h. Prus III (1669-1731)*, „PSB”, t. 10: 1962-1964, s. 221; W. Konopczyński, *Branicka Izabella (1730-1808)*, PSB, t. 2: 1936, s. 396; tenże, *Branicki Jan Klemens h. Gryf (1689-1771)*, „PSB”, t. 2: 1936, s. 404; tenże, *Drohojowski Józef (ok. 1694-1770)*, PSB, t. 5: 1939-1946, s. 385.

⁴ APP, ABGK, sygn. 80, s. 14.

⁵ Tamże, sygn. 220, s. 17.

lub 26 IX 1767 r. w Walawie. Posługę spełniał co najmniej przez kilkanaście kolejnych lat⁶.

Parochem cerkwi dolnej w Krukienicach był w 1769 r. ks. Michał Tarnawski, urodzony około 1709 r. i wyświęcony na kapłana 15 III 1741 r. w Świętym Spasie przez bp. Hieronima Jerzego Ustrzyckiego OSBM⁷. Pomoc w animacji życia religijnego świadczył mu w późniejszym okresie zięć ks. Jan Lityński jako koadiutor z prawem następstwa lub komparoch. Pochodził z Medyki, gdzie urodził się około 1739-1742 r. w szlacheckiej rodzinie Jana i Katarzyny. Nauki pobierał w Przemyślu jako słuchacz retoryki, a następnie uzyskał niższe święcenia i subdiakoniat 25 III 1769 r. w Straszewicach, diakonat – 6 VIII 1769 r. w Walawie, a prezbiterat 6 I 1770 r. w Straszewicach. Parochem został przed 2 X 1775 r. zapewne po śmierci teścia⁸.

Parochem przy cerkwi górnej w Krukienicach był w 1769 r. ks. Eliasz Danilewicz (Danielewicz). Urodził się w tym miasteczku jako syn miejscowego parocha ks. Jerzego i Anny około 1727 r. Przygotowanie do duszpasterstwa zakończył na podstawowym poziomie, tj. znajomości liturgii bizantyjskiej (*studia ruszczyzny*), nabytej w Mościskach. Niższe święcenia duchowne i subdiakoniat otrzymał 25 V 1763 r. w Walawie, diakonat 29 VI 1763 r. również w Walawie, a prezbiterat 3 lub 7 XII 1763 r. w Straszewicach z rąk bp. Atanazego Andrzeja Szeptyckiego OSBM. Początkowo pełnił posługę koadiutora zapewne przy swoim ojcu, lecz już po kilku latach występował jako samodzielny duszpasterz⁹. Pomagał mu od połowy lat 70. XVIII w. ks. Antoni Zelewski (Żelewski, Zelowski). Pochodził z Grodowic w dekanacie starosolskim, gdzie urodził się około 1750 r. w rodzinie tamtejszego parocha ks. Jana i Ireny. Władysław Atanazy Szeptycki OSBM udzielił mu 23 III 1774 r. święceń do subdiakonatu włącznie, 31 III 1774 r. diakonatu

⁶ Tamże, sygn. 17, s. 100; sygn. 212, s. 91-92; sygn. 79 supl., s. 70. Jego brat Jan Hermanowicz urodzony około 1752 r. w Husakowie został wyświęcony na subdiakona 9 IV 1778 r. w Straszewicach, na diakona 20 V 1778 r. w Walawie, a na kapłana 14 VI 1778 r. także w Walawie. Został parochem w wakującej parochii w Nowosiólkach w dekanacie mościskim; tamże, sygn. 80 supl., s. 28.

⁷ Tamże, sygn. 17, s. 81; sygn. 220, s. 106. Przypuszczalnie jego krewnym był Jan Tarnawski, urodzony w rodzinie Jana i Heleny Tarnawskich (małżeństwa gospodarującego na gruncie cerkiewnym) około 1739 r. w Krukienicach Dolnych i wyświęcony na subdiakona 28 III 1770 r.; tamże, sygn. 79 supl., s. 218.

⁸ Tamże, sygn. 17, s. 82; sygn. 63, s. 86; sygn. 212, s. 87-88; sygn. 79 supl., s. 206.

⁹ Tamże, sygn. 17, s. 79; sygn. 212, s. 87-88; sygn. 79 supl., s. 107.

(przy czym dyspensował go z przeszkody braku odstępu czasowego pomiędzy tymi święceniami). Kapłanem został 21 V 1775 r. w Walawie i otrzymał wówczas przydział na koadiutora krukienickiego¹⁰.

Duszpasterstwo w Mościskach prowadził pochodzący stamtąd ks. Stefan Zakałowicz (Zahałowicz, Zegałowicz). Przyszedł na świat około 1718 r. w rodzinie miejscowego parocha ks. Jana i Anny. Otrzymał z rąk władcy Hieronima Ustrzyckiego OSBM święcenia do diakonatu włącznie 24 III 1745 r. w Straszewicach, a następnie prezbiteratu 31 III 1745 r. w klasztorze świętospaskim. Jego szybkie wejście do stanu duchownego podyktowane było prawdopodobnie potrzebą zapewnienia wspólnocie kapłana po śmierci ojca. Posługę pełnił przez ćwierćwiecze aż do śmierci¹¹. Jego bezpośrednim następcą 23 XII 1771 r. został ks. Jakub Dobrzański, urodzony około 1741 lub 1747 r. w Czyżowicach jako syn miejscowego parocha ks. Teodora i Anastazji. Uczęszczał do klasy filozoficznej we Lwowie, prawdopodobnie przy tamtejszym kolegium jezuickim. Został zaprezentowany na parocha mościskiego przez starościnę mościską Izabelę hrabinę Branicką 18 X 1771 r. Niższe święcenia duchowne i subdiakoniat otrzymał 5 II 1772 r., a diakonat 4 III 1772 r.¹²

Duszpasterze otrzymywali od władcy misję kierowania wspólnotami parafialnymi w konkretnych miejscowościach. Liczba parafian w parafiach miejskich dekanatu mościskiego na początku II połowy XVIII w. nie przekraczała łącznie 700 osób. Unicy stanowili blisko połowę populacji Husakowa (296 wiernych, tj. 48,8%), ponad ćwierć w Krukienicach (156 osób, tj. 26,5%), zaś tylko co ósmy mieszkaniec Mościsk wyznawał katolicyzm rytu bizantyjskiego (238 parafian, tj.

¹⁰ Tamże, sygn. 17, s. 80; sygn. 63, s. 86-87; sygn. 79 supl., s. 267.

¹¹ Tamże, sygn. 78 supl., s. 45-46.

¹² Tamże, sygn. 212, s. 83-84; sygn. 63 supl., s. 46; sygn. 79 supl., s. 235. Prawdopodobnie był starszym bratem ks. Teodora Dobrzańskiego, który urodził się około 1748 r., został wyświęcony na subdiakona 15 VIII 1773 r., na diakona 22 VIII 1773 r., a na prezbitera 24 IX 1773 r. w Walawie, a następnie otrzymał instytucję kanoniczną na wakującą parochię w Niemirowie w dekanacie lubaczowskim; tamże, sygn. 79 supl., s. 262. Ich ojcem był ks. Teodor Dobrzański, urodzony około 1716 r. w Mokrze Małych w dekanacie wiszeńskim, wyświęcony na subdiakona 13 III 1748 r., na diakona – 20 III 1748 r., a na kapłana – 27 III 1748 r., zaprezentowany przez cześnika nurskiego Wislockiego na parocha w Czyżowicach koło Mościsk; tamże, sygn. 78 supl., s. 85.

12,1% ogółu ludności)¹³. Nieco innym kryterium kierował się autor spisu dekanalnego z 1777 r., a mianowicie liczbą nie wszystkich parafian, lecz jedynie osób zdolnych do przyjmowania Eucharystii. Było ich wówczas w Husakowie 296, w Krukienicach przy cerkwi dolnej – 130, a w Mościskach – 258¹⁴. Nie odbiegały od nich statystyki z lat późniejszych, które stwierdzały, że w Husakowie w 1778 r. było 306 *capaces ad sacramentorum*, a w 1780 r. – 300; w parafii dolnej w Krukienicach w 1778 r. – 130; w parafii dolnej w tym miasteczku – 137, a w 1780 r. – 200; z kolei w Mościskach w 1778 r. – 259¹⁵. Natomiast według przeliczeń z zakresu demografii historycznej około 1785 r. w Husakowie mieszkało 385 unitów (39,5% ogółu populacji), w obu częściach Krukienic – 480 (48,2%), a w Mościskach – 240 (10,7%)¹⁶.

Tab 1. Ilość gospodarstw domowych parafian unickich w parafiach miejskich dekanatu mościskiego w 1767 r.

Lp.	Liczba domowników w gospodarstwach	Liczba gospodarstw domowych			
		Husaków	Krukienice dln. (bez Pnikuta)	Krukienice grn.	Mościska
1	1 osoba	2	7	1	15
2	2 osoby	37	5	4	12
3	3 osoby	19	12	10	24
4	4 osoby	16	8	8	15
5	5 osób	6	6	6	5
6	6 osób	0	5	2	4
7	7 osób	0	0	0	1
8	8 osób	0	2	0	0

Podstawa tabeli: APP, ABGK, sygn. 66, s. 201-202; sygn. 68, s. 3-4, 11-12, 16-17.

¹³ J. Motylewicz, *dz. cyt.*, s. 248-249.

¹⁴ APP, ABGK, sygn. 63, s. 81, 86, 88. Prawdopodobnie autor spisu pomylił się, wstawiając w rubryce dotyczącej Mościsk liczbę 158.

¹⁵ Tamże, sygn. 17, s. 50, 79-80, 82, 101.

¹⁶ Z. B u d z y Ń s k i, *Ludność pogranicza polsko-ruskiego...*, t. 2, s. 163, 204, 250.

Cechą charakterystyczną dla parafii miejskich dekanatu mościskiego było powszechne występowanie gospodarstw domowych, obejmujących od dwóch do czterech domowników (członków rodziny i czeladzi). Stanowiły one ponad 73% (170 gospodarstw). Niemalę gospodarstw jednoosobowych znajdowało się w parafii dolnej w Krukienicach i w Mościskach. Tylko w pojedynczych gospodarstwach mieszkało więcej niż 4 osoby¹⁷.

Emanacją zaangażowania laikatu w życie religijne były bractwa cerkiewne. Funkcjonowały one we wszystkich czterech parochiach miejskich, lecz najstarszą metrykę miała konfraternia św. Jerzego w Mościskach. Istniała co najmniej od 1647 r., a zatwierdzenie bp. Antoniego Winnickiego wraz ze statutem uzyskała w 1663 r. Znacznie później stosowne dokumenty otrzymały trzy pozostałe religijne stowarzyszenia laikatu. Wspólne *artykuły* dla jednego bractwa w obydwóch parochiach krukienickich zostały odebrane w 1771 r., a rok wcześniej paroch husakowski pobrał taki sam wydrukowany dokument na wyraźne żądanie członków bractwa. Organizacje parafian miały nie tylko dewocyjny charakter, prowadziły nawet samodzielną gospodarkę w zakresie powierzonych sobie nieruchomości. Otrzymywały z rzadka darowizny, np. bractwo świętojurskie w 1647 r. pozyskało 5 czerwonych zł, tj. 30 złp na zakup dzwonu. Zawierały umowy na dzierżawę ziemi bądź domostw, np. 6 IV 1775 r. to samo bractwo zawarło z Franciszkiem i Anną Dobruckimi kontrakt na 2-letnią dzierżawę gruntu cerkiewnego za miastem (na tzw. Wójcim), ćwierci Na Rudnikach i innych poletkach z łąką Pod Dąbrową. Uzyskało od dzierżawców zobowiązanie corocznej wpłaty 54 zł (z tego 18 zł złotą monetą) w dwóch ratach (27 zł na św. Jana Chrzciciela oraz 27 zł na koniec roku). Członkami konfraterni mościskiej byli w 1778 r. m.in.: Andrzej Błoński (Błunski), Aleksander Horynica, Szymon Kałużniacki, Jan Kozłowiec, Michał Muszyński, Piotr Procakiewicz, „podskarbi” Stefan Tarnawski i Konstanty Ussakowski (Husakowski)¹⁸. Przepusz-

¹⁷ APP, ABGK, sygn. 66, s. 201-202; sygn. 68, s. 3-4, 11-12, 16-17.

¹⁸ Tamże, sygn. 17, s. 50, 79, 100; Centralne Państwowe Archiwum Historyczne Ukrainy we Lwowie, f. 201, op. 4B, spr. 1293, s. 2, 8; B. Lorenz, *Bractwa cerkiewne w eparchii przemyskiej w XVII i XVIII wieku*, Rzeszów 2005, s. 54, 216-217; też, *Bractwa cerkiewne w miastach ziemi przemyskiej z XVI-XVIII wieku*, „Drohożycki Krajeznawczy Zbiryk”, t. 6: 2002, s. 202, 205; też, *Sieć bractw cerkiew-*

czalnie w animację życia religijnego w Krukienicach zaangażowany był Stefan Melsykiewicz, którego syn Jan urodzony tamże około 1743 r. uzyskał niższe święcenia i subdiakoniat 24 IX 1766 r. w Walawie, diakonat 6 XII 1766 r. w Straszewicach, a prezbyterat 1 III 1767 r. również w Straszewicach, po czym został skierowany do posługi w charakterze wikariusza w Sońnicy na północ od Przemysła¹⁹. Pozycja bractwa mościskiego była do tego stopnia samodzielna, iż niekiedy przeszkadzała duchownym. Ks. Stefan Zakałowicz nawet oskarżył je o uzurpowanie plebanii, co podczas sesji sądu biskupiego rozpatrywał ks. dr Andrzej Jakubiński 11 X 1751 r. w Walawie²⁰.

Centrami życia religijnego parafii były cerkwie. Prawdopodobnie były fundowane przez wszystkich wiernych. Natomiast cerkiew górna w Krukienicach miała być wzniesiona sumptem miejscowego obywatela niejakiego Szwedzika²¹. Z kolei cerkiew w Mościskach miała być wzniesiona w 1611 r., po uzyskaniu pozwolenia od starosty wiszeńskiego i mościskiego Jana Szczęsnego Herburta z 12 I 1604 r.²² Wezwania czterech cerkwi miejskich dekanatu mościskiego prezentowały różnorodność tematyczną. Obiekt w Husakowie nosił tytuł Wniebowzięcia NMP, dolny w Krukienicach – Objawienia Pańskiego, górny w tym mieście – św. Szymona Słupnika, a w Mościskach – św. Jerzego Męczennika²³.

Stan cerkwi miejskich w 1769 r. budził zastrzeżenia wizytatora. Stwierdził on, że najpoważniejszego remontu wymagały cerkwie w Husakowie, a zwłaszcza dolna w Krukienicach (wewnątrz, z zewnątrz, ogrodzenie oraz dzwonnica). Mniejszego zaangażowania wiernych natomiast wymagało odnowienie świątyni górnej w Krukienicach i w Mościskach (głównie renowacja dzwonnicy i parkanów). Niedbałość parafian o własne cerkwie nie była przypadkiem, dlatego też w dolnej części Krukienic zmusiła dziekana do nałożenia interdyktu w 1773 r., co odniosło skutek, skoro rok później budynek doczekał się należytej reperacji²⁴.

nych w diecezji przemyskiej obrządku wschodniego w XVI-XVIII wieku, „Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Rzeszowie”, z. 40: 2001, s. 92.

¹⁹ APP, ABGK, sygn. 79 supl., s. 173.

²⁰ Tamże, sygn. 14 supl., s. 851-852.

²¹ Tamże, sygn. 60, s. 227 (229), 238 (240).

²² *Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich*, t. 6: 1885, s. 694.

²³ APP, ABGK, sygn. 17, s. 49, 79, 81, 100.

²⁴ Tamże, sygn. 17, s. 49, 79-82, 100.

Istotną rolę w celebrowaniu czynności kultowych pełniły naczynia liturgiczne i inne przedmioty wykonane z metalu lub szkła. Kapłan husakowski w 1769 r. dysponował: puszką cynową, kielichem srebrnym pozłacanym wraz z pateną i gwiazdą, kielichem cynowym z pateną i gwiazdą, pojemnikami cynowymi na oleje św., łyżeczką srebrną, trybularzem, parą większych i parą mniejszych lichtarzy cynowych, półmiskiem cynowym, parą lichtarzy większych (bez określenia materiału, z którego zostały wykonane), a także czterema małymi dzwoniczami i starą podstawą srebrną do bliżej nieokreślonego przedmiotu²⁵.

Inwentarz cerkwi dolnej w Krukienicach obejmował: puszkę cynową, monstrancję srebrną pozłacaną z kamykami purpurowej barwy po jednej stronie, kielich srebrny pozłacany z pokrywą, pateną, gwiazdą i łyżeczką, 2 kielichy cynowe z pateną i łyżeczką mosiężną, pojemniki szklane na oleje św., 2 lichtarze cynowe, lichtarz cynowy mały, krzyż cynowy z podstawą, puszczyk cynowy z zasuwką, trybularz mosiężny, 4 dzwonki małe (w tym 1 rozbity), wiszącą lampę blaszaną, skarboneę, a od 1779 r. także kielich srebrny pozłacany z pateną oraz puszkę srebrną pozłacaną w pokrywką²⁶.

Majątek parafii górnej w Krukienicach stanowiły m.in.: puszka cynowa, kielich srebrny pozłacany z pateną i łyżeczką srebrną, kielich cynowy z pateną i łyżeczką, pojemniki szklane na oleje św., nowy krzyż srebrny pozłacany z podstawą, krzyż cynowy złamany, para małych lichtarzy połamanych, para wielkich lichtarzy cynowych, talerz cynowy, trybularz mosiężny, dzwonek mały, klepadło żelazne, a od 1778 r. krzyż srebrny z pozłacaną podstawą, kielich srebrny z pateną, puszka srebrna oraz monstrancja pozłacana wartości 1184 florenów²⁷.

Natomiast stosunkowo skromnie prezentowało się pod tym względem wyposażenie stołecznej cerkwi dekanatu, która posiadała w 1769 r. puszkę cynową, kielich srebrny z pateną i gwiazdą, 2 kielichy srebrne pozłacane z patenami (cynową i srebrną) oraz srebrną łyżeczką, pojemniki cynowe na oleje św., 2 talerze cynowe, 3 małe

dzwonki, trybularz mosiężny, 4 pary lichtarzy cynowych i 2 małe, a od 1778 r. również kielich srebrny pozłacany²⁸.

Dobrze zaopatrzone były cerkwie miejskie w szaty liturgiczne i inne tkaniny związane z czynnościami kultowymi. Beneficjant w Husakowie w 1769 r. miał 7 felonionów, w tym co najmniej 4 ze wszystkimi dodatkami (nowy biały na dzień z kwiatami lamowanymi białym szychem, różowy na dzień karmazynowy z kwiatami, karmazynowy sukienny, czarny rewersowy, stary po przeróbce z motywami kwiatowymi) oraz 2 stare nieużywane, 2 alby sztuczkowe z humerałami, 5 korporałów, 3 korporały lniane, 4 paski, 1 bursę, a od 1772 r. kolejną albę z płótna maglowanego z humerałem²⁹. Nieco mniejszy wybór miał ksiądz z dolnej cerkwi w Krukienicach, który w 1769 r. dysponował 6 felonionami, w tym przynajmniej 3 kompletnymi (starym partyrowym z zielonym dnem w białe kwiaty, zielonym rojowym, starym niebieskim tabinowym, seledynowym triumfatowym, czerwonym grubrynowym i czarnym kamlotowym), 2 humerałami, 6 albami lnianymi, 2 komżami, bursą z czerwonego aksamitu i 4 firankami (niebieską tabinową, zieloną, seledynową półjedwabną na wielkim ołtarzu i różową przerobioną z felonionu)³⁰. Duszpasterz parafii górnej w Krukienicach w 1769 r. posiadał 7 felonionów, w tym przynajmniej 3 ze wszystkimi rekwizytami (rojowy z dnem makowym w zielone kwiaty, cielisty półjedwabny w drobne kwiatki, zielony kitajkowy, czarny krumrasowy i 3 stare – czerwony atłaskowy, żółty łyżakowy i zielony półpartyrowy), 2 humerały, 2 paski, 2 alby sztuczkowe i 1 lnianą, od 1772 r. albę lnianą z humerałem, a od 1779 r. felonion czerwony adamaszkowy z epitachelionem i epimanikonem³¹. Wbrew pozorom, najgorzej wyposażona była cerkiew mościska, w której w 1769 r. znajdowały się 4 komplety szat liturgicznych (niebieski lamowy, nieokreślonej barwy lamowy w kwiaty, czerwony adamaszkowy i biały lamowy) oraz inne powszednie, a od 1773 r. czarny kamlotowy ze wszystkimi dodatkowymi przyborami³².

Parafie husakowska, dolna krukienicka i mościska miały najistotniejsze księgi liturgiczne i dewocyjne, natomiast cerkiew górna

²⁸ Tamże, sygn. 17, s. 49-50.

²⁹ Tamże, sygn. 17, s. 100.

³⁰ Tamże, sygn. 17, s. 81.

³¹ Tamże, sygn. 17, s. 79.

³² Tamże, sygn. 17, s. 49-50.

²⁵ Tamże, sygn. 17, s. 100.

²⁶ Tamże, sygn. 17, s. 81-82.

²⁷ Tamże, sygn. 17, s. 79.

w Krukienicach miała niewystarczający księgozbiór. Najładniejszymi oprawami zabezpieczone były ewangeliarze, np. w dolnej cerkwi w Krukienicach w 1769 r. stary drukowany egzemplarz miał srebrną blaszkę w środku, a nabyty w 1772 r. – 19 elementów drobnych i obwódkę ze srebra. Nie mogło zatem dziwić, iż tak wartościowe księgi niekiedy były traktowane jako lokata kapitału, np. ewangelia z Husakowa przed 1769 r. została zastawiona w Chraplicach za 36 florenów³³.

Tab. 2. Ilość ksiąg liturgicznych i dewocyjnych w parafiach miejskich dekanatu mościskiego w latach 1769-1780

Lp.	Księga	Husaków	Krukienice dln.	Krukienice grn.	Mościska
1	Akafisty	1	-	-	-
2	Apostoł	2	1	-	1
3	Biblia	-	-	-	1
4	Czasosłów	1	1	-	1
5	Ewangelia	1	1 (2 od 1772 r.)	1 (2 od 1772 r.)	1
6	Jarmołoj	1	-	-	1
7	Księga do kryłosu	1	1	-	-
8	Mszał	3	1	1 (2 od 1780 r.)	3
9	Oktoich	1	1	-	1
10	Psałterz	1	1	-	1
11	Służechnik	-	-	1	-
12	Trebniczek	-	-	-	1
13	Trebnik	1	1 + 1	1 + 1	1
14	Trefołoj	1	1	-	1
15	Triod kwietna	1	1	-	1
16	Triod postna	1	1	-	1
17	Trzy Nabożeństwa	1	-	-	-

Podstawa tabeli: APP, ABGK, sygn. 17, s. 49-50, 79-82.

³³ Tamże, sygn. 17, s. 49-50, 79-82, 100.

Dopełnieniem wyposażenia podstawowego były przedmioty dekoracyjne, niekiedy sporej wartości. Wizytator odnotował, że w 1769 r. w cerkwi mościskiej znajdowały się następujące ozdoby na ikonach: Chrystusa (4 sukienki i korona z czerwonym koralem bez odłamanego krzyżyka), Bogurodzicy (sukienka, korona Maryi z dwoma kamieniami zielonymi, zawój, złota gwiazda, korona Dzieciątka Jezus, gwiazda złota i jabłko ze złotym krzyżem), św. Jerzego (sukienka, hełm, 3 kopie, napierśnik z kamieniem ozdobnym, rząd koński złożony z czterech elementów, krzyżyk z łańcuszkiem i okrąg), Pokrowy (sukienka, omofor i korona), św. Ducha (promienie połączane, języki i zawój). Ponadto cenny składnik inwentarza stanowiło: 10 wotów, 6 koron mniejszych i większych, 5 sztyfcików na ikonę Pokrowy (Opieki NMP), 3 klamry oprawy ewangeliarza oraz promienie i krzyżyk z łańcuszkiem na ikonę procesyjną św. Ducha³⁴.

Uposażenia parochii miejskich w dekanacie mościskim obejmowały zazwyczaj różne uzyskiwania przychodów przez duchownego. Jednakże podstawowym przejawem zabezpieczenia bytu materialnego beneficjanta był przede wszystkim odpowiedni nadział ziemi, który – przynajmniej teoretycznie – pozwalał księdzu poświęcić się duszpaństwu bez troski o sprawy doczesne³⁵.

Paroch w Husakowie formalnie trzymał w różnych miejscach łącznie 300 zagonów, co odpowiadało zaledwie ćwierci łanowej (od granicy z Bojowicami po pastwisko miejskie między polem cerkwi bojowickiej a gruntem niejakiego Kuzia z Bojowic). Roczny zysk z tej parceli przynosił mu 40 florenów. Faktycznie używał 75%, resztę odstępując bakałarzowi. Ponadto czerpał korzyści z osiadłości Pod Walem, *przydatku* Za Garbem i gruntu szpitalnego Pod Lipowcem, który dostarczał rocznie 2 złp czynszu³⁶. Jego ojciec, ks. Stefan Hermanowicz ćwierć wieku wcześniej bronił prawa parochii do młyna Budy wraz z zabudowaniami, przywłaszczonymi przez beneficjanta w Złotkowicach, ks. Bazylego. Powoływał się na dawność użytkowania obiektu podczas rozprawy w sądzie biskupim 29 IV 1740 r.

³⁴ Tamże, sygn. 17, s. 49.

³⁵ B. Bodzioch-Kaznowska, *art. cyt.*, s. 34.

³⁶ APP, ABGK, sygn. 17, s. 100; sygn. 60, s. 228 (230), 240 (242); sygn. 63, s. 88; sygn. 212, s. 91-92; B. Bodzioch-Kaznowska, *art. cyt.*, s. 38.

w Walawie, jednak nie dysponował wtedy żadnymi dokumentami potwierdzającymi swoje prawo³⁷.

Ks. Michał Tarnawski w dolnej części Krukienic w połowie XVIII w. miał poważne problemy ze swobodnym użytkowaniem pola cerkiewnego. Został nawet oskarżony przez wdowę po zmarłym parochu ks. Grzegorz Pohoreckim, Annę o bezprawne rugowanie jej z ponad połowy gruntu parafialnego. Rozstrzygający osobiście sprawę bp Onufry Szumlański 15 X 1750 r. powołał się na dekret wydany 19 XI 1742 r. w Krukienicach przez dziekana mościskiego i nakazał, by zarówno ówczesny beneficjent, jak i popadła użytkowali parcele o szerokości 10 zagonów, a dla bakałarza zarezerwował pole szerokości 4 zagonów³⁸. Okazało się jednak, że relacje pomiędzy obojgiem nie należały do wzorowych, o czym świadczyła kolejna rozprawa między nimi w sądzie władczym, prowadzona 22 IX 1753 r. w Walawie przez ks. dr. Andrzeja Jakubińskiego. Tym razem oskarżony duszpasterz krukienicki musiał tłumaczyć się z zarzutu spalania domu Anny Pohoreckiej, a nawet złożył przysięgę, że nie uczynił tego własnoręcznie ani nikogo do tego nie namawiał³⁹. Prawdopodobnie problemy te skończyły się z chwilą śmierci krewkiej wdowy, ponieważ w 1769 r. beneficjent bez przeszkód korzystał przede wszystkim z ćwierci łanowej szerokości 24 zagonów i długości 11 staj (od zagumnia po las między polem cerkwi górnej a polem młynarza), która rocznie przysparzała 40 złp dochodu. Ponadto miał do dyspozycji dwie łąki – jedną Pod Pasichą Dworską i drugą naprzeciwko ćwierci cerkiewnej. Bakałarz korzystał z 66 zagonów tego gruntu⁴⁰.

Górna parochia krukienicka została zabezpieczona materialnie polem w sąsiedztwie plebanii o długości 7-8 staj i szerokości 24 zagonów z Klinkami na końcu (pomiędzy łanem dworskim a polem cerkwi dolnej) i arealem ciągnącym się w przeciwną stronę, a także łąką Koło Potoku (obok łąki świątyni dolnej) i arealem przy plebanii (osiadłością). Beneficjent otrzymywał rocznie 24 złp zysku z tego areалу. Po-

³⁷ APP, ABGK, sygn. 13 supl., s. 7.

³⁸ Tamże, sygn. 14 supl., s. 820-821.

³⁹ Tamże, sygn. 15 supl., s. 101-102.

⁴⁰ APP, ABGK, sygn. 17, s. 81; sygn. 60, s. 227 (229), 238 (240); sygn. 212, s. 87-88; B. B o d z i o c h - K a z n o w s k a, *art. cyt.*, s. 37. Prawdopodobnie bakałarz używał ¼ pola cerkiewnego, tj. areálu szerokości 6 zagonów i długości 11 staj, co czyniło właśnie 66 zagonów.

zwolił używać bakałarzowi z tego gruntu 30 zagonów, mały sad i ogródek Od Przekopu⁴¹.

Cerkiew mościska dysponowała ponad dwiema ćwierciami łanowymi. Prawie połowę tych gruntów używał paroch; na mocy zezwolenia bp. Antoniego Winnickiego z 1663 r. korzystał z ćwierci położonej Na Rudnikach i ogrodu, natomiast w 1769 r. oprócz wyżej wymienionej ćwierci osiągał zyski także z łąki Za Dąbrową i ogrodu przy świątyni, gdzie – jak podkreślił wizytator – powinna się znajdować plebania i szkoła. Ćwierć kapłańska graniczyła w 1769 r. z polami niejakiego Berdowskiego i Andrzeja Czuchraja, rozciągała się od rzeki Sieczna (Siecznia) do granicy z Laszkami (na wschód) i w 1775 r. przynosiła 24 złp zysku. Prawdopodobnie większe wpływy do własnej skarboxy uzyskiwało bractwo, które od 1754 r. dysponowało gruntem o podobnej powierzchni nadanym przez starostę Jana Klemensa hrabiego Branickiego. Po upływie trzech lat zawarło z niejakim Dobruckim kontrakt na dzierżawę gruntu Za Wałem wraz z domkiem (*dworkiem*), ćwierci pola Na Rudnikach (a więc w tym samym miejscu, co ćwierć kapłańska), ogrodu i sadu, a prawdopodobnie również łąki Za Dąbrową (położonej niedaleko łąki duszpasterza). Kontrakt ów był przypuszczalnie systematycznie odnawiany, skoro 6 IV 1775 r. konfraternia na 2 lata wydzierżawiła Franciszkowi i Annie Dobruckim grunt za miastem (Wójcie), ćwierć Na Rudnikach i łąkę Za Dąbrową. Podczas wizytacji w 1769 r. własność bractwa obejmowała oprócz tych realności grunt położony naprzeciw Serdecznego oraz grunt Pod Wałem z sadem, ogrodem i kilkoma chałupami, przynoszącymi dochody pieniężne⁴².

Bodaj najistotniejszą kwestią było zwolnienie duszpasterzy z podatków na rzecz właścicieli z tytułu użytkowania ziemi, a także pewne przywileje ekonomiczne. Parochia w Mościskach otrzymała je już 12 I 1604 r. na mocy przywileju starosty mościskiego i wiszeńskiego Jana Szczęsnego na Felsztynie Herburta, dzięki czemu duszpasterz został zwolniony *ze wszystkimi służbami cerkiewnymi od wszelkich podatków, czynszów, pańszczyzn i innych ciężarów zamkowych i miejskich*. Po-

⁴¹ APP, ABGK, sygn. 17, s. 79; sygn. 60, s. 227 (229), 238 (240); sygn. 212, s. 87-88; B. B o d z i o c h - K a z n o w s k a, *art. cyt.*, s. 38.

⁴² APP, ABGK, sygn. 17, s. 50; sygn. 212, s. 83-84; CPAHUL, f. 201, op. 4B, spr. 1293, s. 2; B. B o d z i o c h - K a z n o w s k a, *art. cyt.*, s. 35.

nadto paroch uzyskał wówczas dla siebie swobodny *wrąb do lasów starostwa mościskiego [...] za wiadomością urzędnika [...], tudzież w młynach bez miary mielenia*. Prerogatywy te zostały potwierdzone przez starostę mościskiego, śniatyńskiego, medycekiego i lityńskiego, kasztelana sieradzkiego Maksymiliana na Przerębie Przerębskiego i wojewodzianki mołdawskiej Anny Mohyłanki w 1631 r., a następnie przez monarchów Władysława IV, Jana Kazimierza i Jana III⁴³.

Największy przychód beneficjentów stanowił odpowiednik dziesięciny, zwany niezbyt precyzyjnie *meszmem*. Był on uiszczany w formie naturalnej przez mieszkańców przedmieść, natomiast mieszczanie regulowali go pieniężnie. Modelowo pod tym względem przedstawiała się sytuacja w Krukienicach; paroch cerkwi dolnej w 1775 r. otrzymywał łącznie 4 korce zboża, a ksiądz z górnej 3 korce i 3 ćwierci zboża. Nieco wcześniej wizytator zanotował, że w parochii dolnej beneficjent pobierał po 16 gr od 20 rodzin miejskich i łącznie 13 półmacków od gospodarzy z przedmieścia, zaś duszpasterz cerkwi górnej przyjmował po 2 półmacki zboża od 3 kmieci, po 1 półmacku od 2 komorników i po 12 gr od 20 mieszczan⁴⁴. Beneficjent w Husakowie w 1777 r. otrzymywał 30 florenów tytułem *mesznego*⁴⁵.

Kolejna danina związana była z kilkakrotną wizytą duszpasterską parocha w domach parafian. Wierni uczęszczający do cerkwi dolnej w Krukienicach składali na plebanii łącznie 39 chlebów, a w górnej 12 chlebów (kmiecie) i 2 (komornicy)⁴⁶.

Charakterystyczną dla Cerkwi daniną było *proskurne*, czyli świadczenie przeznaczone na pokrycie kosztów zakupu lub przygotowania *prosforey* (chleba eucharystycznego), a niekiedy i wina mszalnego. Parafianie husakowscy w 1769 r. przekazywali na ten cel po 10 gr, lecz w 1775 r. o wino i *prosforę* troszczył się sam paroch⁴⁷. Natomiast w pozostałych parochiach miejskich dekanatu prawdopodobnie *proskurne* stanowiło część odpowiednika dziesięciny.

Dochody kapłańskie zasilane były ofiarami z tytułu praw stuly, które np. w Husakowie w 1777 r. przynosiły 19 florenów rocznie⁴⁸.

Wśród przychodów cerkiewnych czynsze z dzierżaw i prowizje z kapitałów występowały sporadycznie. Wyjątkiem takim były wpływy parafialne w Mościskach: 7-procentowy *wyderkał* z zapisów na domach Laszkowskich (7 złp od kwoty 100 złp) oraz Szuszelaków (3 złp 15 gr od sumy 50 złp). Dodatkowo intrata z jurysdykcji obejmowała 143 złp, z czego 54 złp pochodziły z dzierżawy dworku Za Walem, ćwierci łanowej i łąki; 14 złp z chałupy niejakiego Bazylego; 12 złp z chałupy Walka; 8 złp z gruntu tegoż Walka (dawniej Muszyńskiego); po 10 złp z chałup Sidorskiej, Nehrebeckiego, Wojciecha, Michała i Pańka oraz 5 złp od Czernieckiego⁴⁹.

Łączne przychody roczne beneficjentów w parochiach miejskich kształtowały się na poziomie kilkudziesięciu florenów, np. w 1777 r. przynosiły księdzu w Husakowie 65 złp, w cerkwi dolnej w Krukienicach – 54 złp, w świątyni górnej w tym miasteczku – 51 złp, a w Mościskach – 38 złp⁵⁰.

Podstawy materialne powinny być jak najlepiej udokumentowane, a posiadanie oryginałów lub odpisów aktów majątkowych stanowiło jedno z ważniejszych zagadnień w kwestionariuszach pytań wizytatorskich. Jednakże priorytet ów nie był przestrzegany. Paroch husakowski tłumaczył się w 1769 r., iż *papiery erekcyjne in archiwu [...] znajdować się miały*, natomiast w kolejnym roku odebrał w Przemyślu statut (*artykuły*) bractwa cerkiewnego⁵¹. Stosunkowo zasobne okazało się natomiast w 1769 r. archiwum parafialne w Mościskach, gdzie zdeponowane były: przywileje królewskie (Jana Kazimierza z 1659 r. – pergaminowy z pieczęcią; Michała z 1670 r. – pergaminowy z pieczęcią; Jana III z 1679 r. – papierowy z pieczęcią; Jana III z 1690 r. – pergaminowy bez pieczęci; Jana III z 1690 r. – pergaminowy z pieczęcią); aprobata bp. Antoniego Winnickiego na bractwo z 1663 r.; potwierdzenie nadania gruntu wydane w 1754 r. przez starostę Jana Klemensa hrabiego Branickiego; kopia dekretu wizytacji bp. Wacława Hieronima Sierakowskiego z 1744 r. oraz kon-

⁴³ *Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich*, pod red. F. Sulimierskiego i in., t. 6, Warszawa 1885, s. 694-695.

⁴⁴ APP, ABGK, sygn. 60, s. 227 (229), 238 (240); sygn. 212, s. 87-88.

⁴⁵ Tamże, sygn. 63, s. 88; B. Bodzioch-Kaznowska, *art. cyt.*, s. 40.

⁴⁶ APP, ABGK, sygn. 60, s. 227 (229), 238 (240).

⁴⁷ Tamże, sygn. 17, s. 100; sygn. 212, s. 91-92; B. Bodzioch-Kaznowska, *art. cyt.*, s. 40.

⁴⁸ APP, ABGK, sygn. 63, s. 88.

⁴⁹ Tamże, sygn. 17, s. 50; B. Bodzioch-Kaznowska, *art. cyt.*, s. 41.

⁵⁰ APP, ABGK, sygn. 63, s. 81, 86-88; B. Bodzioch-Kaznowska, *art. cyt.*, s. 47.

⁵¹ APP, ABGK, sygn. 17, s. 100.

trakt na dzierzawę gruntu cerkiewnego z 1757 r.⁵² Ponadto duszypasterze niekiedy mogli się wylegitymować dokumentacją personalną, np. w 1769 r. ks. Dymitr Hermanowicz w Husakowie dysponował prezentą i instytucją kanoniczną na beneficjum⁵³, ks. Michał Tarnawski w dolnej cerkwi w Krukienicach miał wprowadzić prezentę, ale nie mógł okazać instytucji i aprobaty do spowiadania⁵⁴, a ks. Eliasz Danilewicz z górnej cerkwi w tym mieście pokazał prezentę i instytucję kanoniczną⁵⁵.

Parafie miejskie dekanatu mościskiego w drugiej połowie XVIII w. nie wyróżniały się w sposób znaczący od ośrodków duszpasterskich w okolicznych wsiach. Uposażone stosunkowo niewielkimi arealami i dostarczające beneficjentom średnich wpływów – należały do przeciętnych parochii. Podobnie tamtejsi duszypasterze nie zostali scharakteryzowani jako osobowości wybitne ani jako postacie wiodące naganne tryb życia. Parafie miejskie w namiestnictwie były zatem typowymi wspólnotami unickimi na wschodzie eparchii przemyskiej⁵⁶.

* * *

ANEKS NR 1

Spis wiernych parochii w Husakowie z 1767 r.

(APP, ABGK, sygn. 68, s. 3-4)

*Regestr parafian husakowskich,
którzy są capaces sacramentorum paenitentiae et Eucharistiae
A[m]o D[omi]ni 1767*

Stefan Pawlak cu[m] Socia – 2

Mikołaj Hulejko cum Socia et Liberos – 4

Jan Szpileczak cu[m] Socia – 2

Jan Galan cu[m] Socia et Liberos – 5

Symeno Czercharowski cu[m] Socia etc. – 3

Michał Galan cu[m] Socia et Servo – 3

Stefan Szpileczak cu[m] Socia Filioq[ue] – 3

Stefan Kozak cum Socia et Liberis – 5

Theodor Trucz cum Socia – 2

Symeon Truchan cum Socia, Matre et Sorore – 4

Jędrzej Trucz cum Socia – 2

Stefan Łukaczyk cu[m] Socia – 2

Eliasz Szandrowski cum Socia ac Filiis – 4

Symeon Kuzio cu[m] Socia – 2

Grzegorz Ciszecki cu[m] Socia Filiisq[ue] – 4

Łyonty Chabal cum Socia ac Servo – 3

Jan Buszczak cum Socia – 2

Symeon Buszczak cu[m] Socia – 2

Grzegorz Kuzio cu[m] Socia – 2

Grzegorz Czercharowski cum Socia et Servo – 3

Jędrzej Dawidiak cu[m] Socia Liberisq[ue] – 5

Bazyli Torba cu[m] Socia ac Servo – 3

Michał Solski cu[m] Socia et Filia – 3

Jakub Dutkiewicz cum Socia ac Filiis – 4

Tymoftej Jabłoński cum Socia et Servo – 3

Duszakiewiczza Vidua cum Filio – 2

Mikołaj Halun cu[m] Socia – 2

Stefan Huminiak cu[m] Socia – 2

Katarzyna Halunicha wdowa – 1

⁵² Tamże, sygn. 17, s. 50.

⁵³ Tamże, sygn. 17, s. 100.

⁵⁴ Tamże, sygn. 17, s. 81.

⁵⁵ Tamże, sygn. 17, s. 79.

⁵⁶ B. Bodzioch-Kaznowska, *art. cyt.*, s. 47-48.

Teodor Szandrowski cu[m] Socia – 2
Jakub Trębochowiec cu[m] Socia et Servis – 4
Wasyłowa Snozycha cu[m] Filia – 2
Symeon Porczyński cu[m] Socia – 2
Piotr Kozak cu[m] Socia et Servis – 4
Stefan Zacharko cum Socia et ... – 3
Bazyli Kozak cu[m] Socia – 2
Jakub Hulejko cu[m] Socia – 2
Antoni Hoscisławski cu[m] Socia Liberisq[ue] – 4
Jan Pozdiacki cu[m] Socia – 2
Mikołaj Chraplicki cu[m] Socia – 2
Ftyodor Chraplicki cu[m] Socia – 2
Bazyli Lisowicz cu[m] Socia Liber[isque] – 4
Michał Łohin cu[m] Socia F[rat]re – 3
Jędrzej Kozłowski cu[m] Socia et ... – 3
Daniel Szandrowski cu[m] Socia – 2
Jan Fedyński cu[m] Socia ac Filio – 3
Jan Halabudik cu[m] Socia et Servis – 4
Grzegorz Zacharko cu[m] Socia et Fratres – 3
Ftyodor Truchan cu[m] Socia – 2
Ftyodor Switlycki cu[m] Socia et ... – 3
Jan Wyszeński cu[m] Socia – 2
Stefan Markiewicz cum Socia et Servis – 4
Anna Ciszeczka cu[m] Liberis – 4
Tymofej Kraczkowski cu[m] Socia – 2
Jan Humniniak cu[m] Socia – 2
Antoni Buszczak cu[m] Socia – 2
Jan Koblik cu[m] Socia et Liberis – 5
Jan Szandrowski cu[m] Socia – 2
Jan Halun cu[m] Socia – 2
Jan Dutkiewicz cu[m] Socia – 2
Jan Kostykiewicz cu[m] Socia – 2
Jakub Smerczyński cu[m] Socia – 2
Jan Zastawski cu[m] Socia ac Filio – 3
Jan Jabłoński cu[m] Socia et Servo – 3
Michał Horodecki cum Socia – 2
Antoni Halun cu[m] Socia et ... – 3
Jędrzej Switlycki cu[m] Socia – 2

Eliaszowa Truchanka Vidua – 1
Pantelemon Łazorowicz cu[m] Socia – 2
Bazyli Szandrowski cu[m] Socia et ... – 3
Stobeńska Vidua cu[m] Filio – 2
Grzegorz Markiewicz cu[m] Socia et ... – 4
Jędrzej Jakimowicz cu[m] Socia et ... – 3
Jakub Szpilczak cu[m] Socia et Filiis – 4
Anna Łukaczka Vidua cu[m] Liberis – 5
Bazyli Pawlak cu[m] Socia et Liberis – 5
Jędrzej Truchan cu[m] Socia – 2
Jakub Szandrowski cu[m] Socia et ... – 4
Stefan Pietrusiak cu[m] Socia et Liberis – 4
Teodor Kapłan cu[m] Socia – 2

ANEKS NR 2

Spis wiernych parochii przy cerkwi dolnej w Krukienicach w 1767 r. (APP, ABGK, sygn. 68, s. 11-12)

Regestr cerkwi dolnej w Krukienicach pod tytułem SS. Trzech Królów osób –
tak gospodarzów z żonami, jako i dzieci sposobnych do poznania Boga w usprawiedliwieniu podczas spowiedzi świętej wielkanocnej expediujących się sprawiedliwie –
spisany dnia pierwszego maja według kalendarza greckiego Roku Pańskiego 1767 datowany,
tak miasta, jako i przedmieścia krukienickiego

1. *Teodor Kuczma z żoną i z przytomny[m] u niegoż znajdującym się – osób in n[ume]ro 8*
2. *Iwan Husakowski krawiec – osób 3*
3. *Iwan Orysz z żoną i innymi – osób 6*
4. *Hrynko Orysz z żoną i innymi – osób 4*
5. *Antoni Gdulewicz z żoną – osób 2*
6. *Iwan Waszczyszyn z żoną – osób 3*
7. *Bazyli Kruciej z żoną – osób 4*
8. *Jan Szpak z żoną – osób 2*
9. *Teodor kowal młody – osób 3*

10. Jan kowal stary z żoną – osób 4
 11. Hryenko Hajduk z żoną – osób 5
 12. Iwan Mielnik średni z żoną – osób 2
 13. Hryenko Liszka Burmistrz z żoną – osób 4
 14. Jędrzej Liszka z żoną – osób 3
 15. Jan Mejsyk krawiec z żoną – osób 3
 16. Iwan Trusz z żoną i służącym – osób 5
 17. Hryenko Kalmuk z żoną – osób 3
 18. Jan Rozumiłowicz z żoną i synami – osób in n[ume]ro 8
 19. Teodor Rozumiłowicz z żoną – osób 4
 20. Jacenty Jaroszewicz z żoną i dziećmi – osób in n[ume]ro 5
 21. Michał Zbyz z żoną – osób 3
 22. Hryenko Liszka z żoną i dziećmi – osób 5
 23. Jacenty Zbyz – 1
 24. Wdowa Deberzanka z synem – osób 2
 25. Iwa Gorniak z żoną – osób 3
 26. Tacyanna Kuczkowa za Polakiem mężem będąca – 1
 27. Hrehory Hiszczak mielnik z żoną i komornikami – osób 6
- Których osób wszystkich zwyż w liniach in numero znajdujących się tak gospodarzów, gospodyń, dzieci, jako i służących opparet in n[ume]ro 103.
- Dalsza kontynuacja spisana osób do parafii dolnej cerkwi krukienickiej należących,
a na ostatku i osób niektórych niewiernych ciągnących się pod moją parafią
1. Bazyli Kowalczuk z dziećmi i z komornikami – osób 6
 2. Iwan Chruściel z żoną – osób 2
 3. Iwan Kukunizik Błonny – osób 3
 4. Truska Stalmaszka za mężem Polakiem – 1
 5. Katarzyna Stalmaszka za mężem Polakiem – 1
 6. Jewka Stalmaszka za mężem Polakiem – 1
 7. Hryenko Łochyn z żoną osób i innymi – 4
 8. Ilko Hnatyk z żoną i ojcem – osób 3
 9. Iwan Kukurus z żoną i dziecięciem – 3
 10. Hryenko Muc z żoną i innymi – osób 4
 11. Iwan Kukurus Lesny z żoną i dziecięciem – 3
 12. Pawło Muc z żoną i innymi – 4
 13. Hryenko Milanik z żoną i innymi – 5

14. Hryenko Dybas z żoną i innymi – 5
 15. Maryna żona Jędrasa Polaka – 1
 16. Oleksa sam, a żona i dzieci Polacy – 1
 17. Jędruch Kukuruz z żoną i innymi – 6
 18. Bazyli Kusnierz z żoną i dziećmi – 6
- Dalsza specyfikacja z Pnikuta osób do tejże parafii dolnej cerkwi krukienickiej
należących wyraża się:
1. Janio Mielnik z żoną – osób 2
 2. Michał Kowal z żoną i innymi – 3
 3. Hryenko kowalow z żoną i innymi – 4
 4. Tymko kowalow brat sam – 1
 5. Antoni Diak sam – 1
 6. Stanisław Bernikowicz mielnik z żoną i innymi – 4
 7. Anna żona Czorca Polaka – 1
 8. Anna Kowalowa córka za szewcem Polakiem – 1
 9. Fruzia za Szarkiewiczem Polakiem – 1
 10. Piotr Przystawa z żoną – 2
- Dalsza specyfikacja osób niewiernych na przedmieściu krukienickim w karczmie znajdujących się 1767 a[nn]o:
Wolfka[r]czmarz z żoną [i] dziećmi – 4
- Co rzetelnie i sprawiedliwie bez opuszczenia w parafii mojej znajdujących się osób wyraziwszy i ręką moją własną podpisuję. Działo się jako wyżej wyrażone według dnia i roku. Michał Tarnawski parochii dolnej cerkwi krukienickiej przedmieścia i Pnikuta cząstki podpisuje się.
- Ks. Michał Tarnawski paroch cerkwi dolnej krukienickiej

ANEKS NR 3

Spis wiernych parochii przy cerkwi górnej w Krukienicach 1767 r. (APP, ABGK, sygn. 68, s. 16-17)

Rejestr spisany dusz wiernych miasta Krokinickiego, którzy byli u spowied[z]i w górnej cerkwi Anno 1767
1. Teodor Baran, żona Marianna, 2 synów Stefan i Teodor, córka Katarzyna

2. Antoni Cykała, żona Teodozja i jego czeladnik Leonty
3. Jędrzej Szpak, żona Anastazja, 2 synów Stefan [i] Jan
4. Grzegorz Trusz, żona Anna, czeladnik Bazyli
5. Piotr Kalmuk, żona Marianna, 1 syn Grzegorz
6. Gmitro Sadowski, żona Marianna, 3 synów Mikołaj, Jan, Teodor
7. Symeon Kobel, żona Marianna, 2 synów Teodor, Jan, córka Anastazja
8. Jacenty Wiszeński, żona Teodozja, 1 córka Katarzyna
9. Stefan Trusz, żona Anastazja, 2 czeladzi Daniel [i] kucharka Afia
10. Grzegorz Wiszeński, żona Anna, 1 siostra Marianna
11. Bazyli Kobel, żona Marianna, 2 synów Grzegorz, Michał, córka Tatiana
12. Jan Pechorzowski, żona Marianna, 2 braci Jan [i] Stefan
13. Grzegorz Hojczak, żona Marianna, 1 syn Jan
14. Jan Hojczak, żona Tatiana, 1 syn Jan, córka Anna [i] Marianna
15. Grzegorz Kobel, żona Teodozja, 1 córka Fruzia
16. Jakub Sadowy, żona Tatiana

Wdowy:

1. Marianna Lesczycha, 2 [dzieci] – syn Bazyli, córka Marianna
2. Maria Truczka, 2 synów – Bazyli, Jan
3. Katarzyna Mejsyca, 1 syn Teodor, czeladnik Grzegorz
4. Eudoksja Deriaczyca, 2 synów Grzegorz, Symeon, córka Teodozja
5. Marianna Fedoszka, 2 [dzieci] syn Michał, córka Truszcza, służąca dziewczyna Anna
6. Milan Leonty komornik, żona Paraskowcia
7. Milan Jan, kucharka Nastazja

Jan Parniowy, syn jego Jan

Żydowski winiarz Jan... żona Teodozja, syn Jędrzej, kucharka Żydo...

Przedmieszczanie miasta tegoż:

1. Mikołaj Bil, żona Anna, 3 synów – Bazyli, Jan, Grzegorz, córka Teodozja
2. Bazyli Milan, żona Maria, 3 [dzieci] – syn Gmitro, córki Anna, Teodozja
3. Judasz Bazyli, żona Nastazja, 1 córka Nastazja, kucharka Marianna
4. Stefan Milan, żona Anastazja, 2 synów – Jan i Daniel
5. Łukasz Mielnik, żona Anna, 3 synów Bazyli, Jan, Michał, córka Teodozja

Dworska kucharka Marianna

Rejestr Żydów niewiernych

w charendzie[!] jest ich jedenaście dico 11
w ratuszu jest ich siedmioro dico 7
Ks. Eliasza Danielewicz paroch krukienicki

ANEKS NR 4

Spis wiernych parochii w Mościskach w 1767 r.

(ABGK, sygn. 66, s. 201-202)

Registr Parafijanow obiey płci y Ich Familij y Czeladzi Służącey
znaydujących się w mieście Mościskach

In A[nn]o 1767 Spisany 15 Aprilis vs.

Osoby

Miasto

Anna Halicka – 3

Theodozja Raiecka – 3

Andrzej Ilaszewicz – 4

Jacęty Laszkowski – 3

Aleksander Niznik – 4

Paraskwyia Chlebowska – 2

Theodor Laszkowski – 3

Jewdokyia Dziaatkiewiczowa – 1

Maryanna Ruzowa – 1

Xenia Woskobowniczka – 5

Maryia Betleyka – 1

Hryhory Wołoszonowicz – 2

Melanyia Wozelowska – 3

Jan Szypprowicz – 2

Bazyli Romonkiewicz – 5

Stefan Furka – 3

Katarzyna Izewiczowa – 3

Konstanty Furka – 2

Andrzej Horenica – 4

Jan Niżankowski – 2

Helena Zaczycza – 3

Tymoftey Pasławski – 3

Jerzy Czuchray – 4

Michał Domoński – 2
Jerzy Ilaszewicz – 4
Laurenty Czesnecki komornik – 3
Stefan Tanowski – 4
Stanisław Halin – 6
Jan Laszkowski – 1
Andrzej Błuński – 2
Semyon Muszyński – 1
Jędrzey Niżankowski – 4
Tymoftey Husakowski – 4
Kowalicha wdowa – 4
Jacęty Romankiewicz – 3
Semyon Raczkiewicz – 3
Alexander Raczkiewicz – 1
Hryhory Pasławski – 3
Maryia Szoftalewiczowa – 1
Theodor Pirogowski – 4
Alexander Hornica – 4
W domu J. Płuojanowskiej komornikuw[!] – 3
Michał Siborski – 3
Stefan Zabudbok – 6
Michał Danikiewicz
Przedmieście
Semyon Sokalski – 4
Alexander Czuchray – 3
Jan Hatuszka – 6
Semyon Mielnik – 3
Jan Badowski – 2
Katarzyna Redycka –
Alhafija Łyluniowa – 1
Jan Czuchray – 4
Wasył Czuchray z synami – 3
Pelahija Wigantowa – 1
Wasył Gnyra – 3
Teodor Hulikowski – 4
Panteleon Lewandowski – 2
Fedko Czuchray – 7
Maryia Szafina – 1

Hryhory Szumilak – 3
Iwan Szumilak – 6
Senko Szumilak – 5
Stach Winiarz – 5
Jędrzey Cieśla – 4
Piotrek Bilik – 2
Stefan Bielecki – 1
Stefan mu[!] na Zakościelu – 5
Na Folwarku JP. Woytowey Maryi[a] Czorneczka – 1
Paraijanow Pod cerkwią mieszkaiące
Pańko Busko – 3
Michał Furka – 2
Jan Muszyński – 3
Jan Melon – 3
Anna Hrynicka z Sidorem – 3
U JmP. prowentowego na Folwarku Mościskim Xienia, Monika Mיעyska Piastunka – 2
Jewdokia Bluszyńska – ogrodniczka – 1
Efficit wszyst[kich] Dusz 224
Regestr niewiernych znajdujących się w mieście Mościskach JKM, w kollacyi JW. IPana Hetana Wielkiego Koronnego S[starosty] D M[ości- skiego]
Gospodarzow Żyduw[!] – 96
Żonek – 96
Dzieci z czeladzią – 250
Wdow inn[ume]ro[!] – 15
Dzieci z czeladzią inn[ume]ro[!] – 37
Wszystkich niewiernych In n[ume]ro – 494

ANEKS NR 5

**Pismo prezentujące Jakuba Dobrzańskiego
 na parocha mościskiego z 1771 r.
 (ABGK, sygn. 63 supl., s. 46)**

*Izabela z Poniatowskich Hrabina na Ruszczy, Tyczynie, Tykocinie
 y Branicach Branicka, Kasztelanowa Krakowska, Hetmanowa Wielka*

Koronna, Bielska, Kościańska, Mościska etc. Starościna. Jaśnie Wielmożnemu JEMci Xiędzu Atanazemu Szeptyckiemu Przemyskiemu Sanockiemu y Samborskiemu Biskupowi, Memu WMci Panu i Bratu, przy wyrażeniu należytej obserwancyi, do wiadomości donoszę.

Jasnie Wielmożny Mci Xięże Biskupie, wakuie adpraesens w Starostwie Moim Mościskim, w samym mieście Mościskach pozmarłym[!] duchownym Xiędzu Stefanie Zegałowiczu Parochu Cerkiew pod tytułem Świętego Jerzego Męczennika, do której to Cerkwi z własnej JWWMci Pana Rekomendacyi zaleconego sobie mając uczciwego Jakóba[!] Dobrzańskiego kleryka z przystoynych obyczajów stanowi duchownemu przyzwoitych, umyśliłam onego do teyże cerkwi Prezentować JWWMci Panu, iakoż aktualnie prezentuję, prosząc wielce, ażebyś Jaśnie WWMc Pan tego Jakóba[!] Dobrzańskiego do wspomnioney Cerkwi ode mnie prezentowanego Instytuować, Administracją Sakramentów tudzież w Parochialnym obyściu rozrządzenia się wszelakie temuż polecić raczył.

Na co prezentę ninieyszą pro Jure Patronatu ręką własną przy zwykłej pieczęci podpisuię się. Datt w Białymstoku Dnia 18 Października 1771 Roku. J[zabela] Branicka K[asztelanowa] K[rakowska] H[etmanowa] W[ielka] K[oronna]. L[ocus] S[igilli].

Concordat cum Originali. Joannes Stefanowicz Decanus Mościscen[sis]

BEATA BODZIOCH-KAZNOWSKA

Paroisses municipales uniates au sein du décanat de Mościsko dans la lumière des visitations de doyens de 1769 à 1783

Résumé

Le décanat de Mościce appartenait aux gouvernorats moyens de l'éparchie uniates de Przemyśl au XVIIIème s. Sa superficie était de 18 km², ce qui ne différait pas d'un décanat moyen. Il comprenait 48 bourgades regroupées dans 37 paroisses. Ce territoire fut habité par environ 27 mille habitants, dont 59,3% constituaient des catholiques de rite byzantin. Seulement 15,6% du total de la population, c'était des

habitants de trois villes (Husakowo, Krukienice et Mościsko), ce qui témoignait de l'urbanisation modérée de ce territoire.

Les églises orthodoxes constituaient un centre de vie religieuse. Probablement, elles furent fondées par tous les fidèles. Mais, l'église orthodoxe à Krukienice devait être fondée aux frais d'un citoyen local, un certain Szwedzik. Cependant, l'église orthodoxe à Mościsko fut élevée en 1611, après la signature de l'autorisation de construire par le staroste de Wichń et Mościsko, Jan Szczęsny Herburt, le 12 janvier 1604. L'état des églises orthodoxes urbaines en 1769, provoqua des remarques du visiteur. Il constata que des réparations les plus importantes furent nécessaires à l'église orthodoxe de Husakowo et surtout celle du bas à Krukienice (l'intérieur, l'extérieur, la clôture et le campanile). Un plus petit effort de fidèles était nécessaire pour rénover l'église du haut à Krukienice et Mościsko (principalement des campaniles et clôtures). La négligence des paroissiens envers leurs églises orthodoxes n'était pas un hasard, c'est pourquoi dans la partie basse de Krukienice, elle obligea le doyen à prononcer l'interdit en 1773, ce qui s'avéra efficace, puisque un an plus tard le bâtiment fut enfin réparé convenablement.

Les appointements des paroisses urbaines dans le décanat de Mościce comprenaient d'habitude de différents revenus de l'ecclésiastique. Les popes de Husakowo et des deux parties de Krukienice exploitaient chacun, un quart de champs de blé et ceux de Mościsko deux quarts.

Les paroisses urbaines du décanat de Mościsko, dans la deuxième moitié du XVIIIe s., ne se distinguaient pas de façon remarquable des centres pastoraux situés dans des campagnes voisines. Dotées de superficie agricole relativement petite et procurant aux bénéficiaires des revenus modérés – elles faisaient partie des paroisses moyennes. De même, leurs prêtres ne furent jamais caractérisés ni comme des personnages éminents ni comme des personnages menant un mode de vie répréhensible. Les paroisses urbaines dans le gouvernorat furent donc des communautés uniates typiques de l'est de l'éparchie de Przemyśl.

Traduction: Iwona Bartosz-Przybyło

BEATA BODZIOCH-KAZNOWSKA – mgr historii UJ, dr n. hum. w zakresie historii nowożytnej UR, pracownik merytoryczny Muzeum Regionalnego w Brzozowie, zainteresowania badawcze: znaczenie duchowieństwa parafialnego i kwestie gospodarcze parochii unickiej diecezji przemyskiej w XVIII w.